

Nem foglalkozás, hanem lelkiállapot

Babus Antal méltatása Nagy Gáspár-díja alkalmából

Nem múlhat el nyomtalanul, a személyiségben mély nyomokat kell, hagyjon annak a kuriózumnak, hogy húszegynéhány évig Arany János hajdani lakószobájában dolgozott valaki. A *genius loci* az elhivatottságot, a kötelességtudatot, a rendszeret, a szerénységet és a szorgalmat plántálhatta a Magyar Tudományos Akadémia kéziratárának osztályvezetőjébe. Pontosabban, végérvényesen megerősíthette az említett tulajdonságokat, hiszen az országos orosz tanulmányi versenyen ötödik helyezést ért el ötödik osztályos tanuló, a debreceni bölcsészkaron szakdolgozatát Ady Endréről író, s annak mintegy kétszáz versét fejből idéző fiatal tanár már bizonyosan birtokában volt azoknak.

Babus Antal irodalomtörténeti arcélének megrajzolására törekedve, azt mondom: a szubjektivitás és az objektivitás eredeti összhangja jellemzi. Szembetűnő a szakember szinte felülmúlhatatlan aprólékossága. Ő a tények, a dokumentálás megszállottja, a vizsgált tárgy legkisebb részletig való feltárásának igénye sarkallja filológiai munkára. Munkálkodásának sokszorosan megerősített pozitívista tényhalmozó megalapozása tekinthető az objektivitásra törő oldalnak. Azonban létezik egy másik hangsúlyos szólama is munkáinak, ez pedig a bátor és határozott értékállalásban, vélemény- és ítéletalkotásban ragadható meg. Babus Antal mellett, hogy rigorózus tudós (önmeghatározása szerint „betűre éhes könyvmoly és tintanyaló”), elhivatott hazafi is. A dokumentációs pontosságra kényes, a lapszusoknak hadat üzenő, a „szöveghibák, tévedések lefűléését” ambicionáló írásai teret engednek szerzőjük erkölcsi vagy izlésbeli elvárásainak is.

Babus Antal mentális érzékenysége nyitott a misztikum felé. Kultúrafelfogásának azonosító jegye transzcendentális eredeztetése és célulva, s ugyanígy eltéveszthetetlen nála a nemzeti sorsproblematika gondjaiba vétele mint irodalomértelmezésének másik végső ethosza. Várkonyi Nándorról írja Babus Antal: „Figyeltek rá az égiek [...] nemcsak szellemi, intellektuális, hanem lelki vonatkozásban is kiválasztott ember volt.” Az értéket teremtő művész vagy gondolkodó

ünnepeltünk szemében egy magasabb, szakrális-metafizikai természetű hatalomtól megérintett ember. A kultúrát a tekintélyek láncolataként, a nagy egyéniségek panteonjaként látja. A teljesség igénye nélkül Madách Imre, Illyés Gyula, Németh László, Hamvas Béla, Bibó István, József Attila, Kovács Imre vagy éppen Vekerdi László nevei szemek ebben a nemes anyagú láncban. Fülep Lajosról könyvet is írt, más helyen egy „konzervatív úrról” értekezik Magyary Zoltán közigazgatás-tudományi professzor szovjetunióbeli útját ismertetve. Utalhatok egy mondatára is, mely szerint „a tanítvány a Mesterért van”.

Megjegyzendő, hogy Babus Antal egy elfeledett, illetve felejtésre ítélt kultúra őrzője is. Vajon hányan tudják ma már, ki volt Bálint Gábor vagy Bitay Árpád, akikről meleg szavú méltatás hangján szól? Másik kutatási területén, az orosz kultúra vizsgálata során oroszországi levéltárakból dolgozik, feltáratlan területekre, összefüggésekre mutat rá, eddig ismeretlen dokumentumokat tesz közzé. Ki hallott az ő portréi olvasása előtt az orosz matematikus Igor Safarevicről, aki a múlt század hatvanas éveinek végétől a szovjet rendszer kritikusaként vált? Ismerte-e valaki Fjodor Uglov orosz orvost, a hosszú és munkás élet megtestesítőjét, vagy a „szent örült” Marina Jugyina zongoraművészt, s kinek volt benyomása Szergej Zoligin író világfelfogásáról?

Babus Antal a történész szemével lát. A mindenkori irodalmat a maga történelmi-társadalmi beágyazottságában mint történelmi érdekességet hordozó, a hozzá tapadó kulturális és morális tartalmakkal együtt átörökítő tradícióként értékeli. Műveket nem elemez kifejezett esztétikai szempontból, viszont behatóan ismeri a feldolgozott alkotók életét és tevékenységét. Előszeretettel foglalkozik a szerzők személyével, teret engedve általa a mű létrejöttében és hatásában lényeginek érzett autoritásnak. Kedveli az ok-okozati összefüggések feltárásában a lélektani magyarázatokat.

Babus Antal vonzódása a közösségi felelősségvállalás és cselekvés iránt a „régis szép időköt” idézi. Szenvedélyesen áll ki írásaiban a nemzeti önérdek megőrzése mellett, mindenekelőtt a népi írók szellemi örökségére támaszkodva. „Aki a magyarság sorskérdéseinek orvoslását sürgette, volt légyen szó a népesség aggasztó fogyásáról vagy a határon túli magyarok helyzetéről, arra azonnal rástűtötték a nacionalista, sovinszta stb. billogot. Illyés Gyulára ugyanúgy, mint mondjuk Fekete Gyulára vagy Csoóri Sándorra. A megbélyegzésben nincsenek változások, ez a magyar történelem folyamatos kísérőjelensége” – írja konfliktusokat is vállaló nyíltsággal. S ahogyan azt jeles gondolkodóinktól megszokhattuk, ő sem hajlandó holmi fölöttünk álló fátumot vagy titkos összeesküvést megjelölni évszázados bajaink okaként. „Sem tájékozatlanságunkért, sem többi bajunkért, egyebek között népességünk fogyatkozásáért sem háríthatjuk másokra a felelőséget!” – szögezi le egy helyen, s máshol folytatja a gondolat kifejtését: „Szembesülnünk kell vele, hogy a kisebbségi magyarságot és vezető értelmiséget nemcsak a többségi nemzet őrli, hanem ők maguk is kíméletlenül fúrják-faragják egymást.”

Fülep Lajos életművének avatott kutatójaként, híven követi iránymutatását, mely szerint az egyedi és az egyetemes korrelációjában kell gondolkodni.

Ekképpen állásfoglalása – ahogyan annak nálunk nemes hagyománya van – általános kor- és kultúrakritikába ágazik. Egy rémképszerűen uniformizált világ megvalósulásának lehetőségét érzékeli. Napjaink türtaioszairól ír, akik az erőszaknál hatékonyabban teremtenek „önkéntes rabszolgákat” a maguk számára. S észreveszi jelenünk egyik jellemző paradoxonát, amikor feltételezi, hogy mindennek dacára „korunk minden bizonytalannal mint az egyéniség jogainak kardcsörtető szószólója vonul majd be a történelembe”.

Babus Antal irodalom-, kultúra-, eszme- és tudománytörténeti kutatómunkája a maga tradicionális tartalmak és értékek iránt vonzódó kritikai attitűdjével, illetve történeti-filológiai módszerével abba a válságérzékkelő esszé-hagyományba simul bele, melyet az egocentrikus individualitással szemben a közösségben megőrizhető azonosságtudat és nemzeti érdekű értékállítás feladata foglalkoztat. Annak a mélyen megélt bizonyosságnak az ígésében, hogy anyanyelvi és kulturális meghatározottságunk sorsszerűen összekapcsol bennünket, magyarokat. Értékfelfogásáról vall a költő Takáts Gyuláról írt méltatásának egy mondata: „annak az emberfajtának a ritka példánya, aki fájdalmasan hiányzik a magyar történelemből: a hagyományokat nemzedékről nemzedékre örökítő, polgárosult, tanult magyar értelmiségé”. Azé az értelmiségé, fonható tovább a gondolat, akinek a posztmodern értékrelativitás idején „egyre rosszabb híre volt”, s aki, mi tagadás, minden korban ki volt szolgáltatva a pénzosztó hatalomnak. Mégis feladatának a népben, a magyarságban, közösségben, hazában gondolkodást, illetve a magyar nép érdekében kifejtett szolgálatot és kötelességet tartja. Célja nem lehet más, mint a nemzeti kultúra elmélyítése, s hogy úgy váljon jobb európaivá, hogy egyre jobb magyarrá lesz. A szellem emberének lenni nem foglalkozás, hanem lelkiállapot, magatartás, hangsúlyozza, ahol elengedhetetlen a személyes példamutatás. Igor Safarevics szentenciáját fogalmazza át saját használatra: „Magyarország sorsa mindannyiunk egyéni erőfeszítésétől függ.”

A Nagy Gáspár-díjjal ebben a meggyőződésében kívánjuk erősíteni.